

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.3.49>

УДК 327.342.2:339.9

Р. А. Чемчикаленко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1064-0864>

О. В. Ярмак,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки,

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5760-4786>

РЕСЕНТИМЕНТ В ВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, НАСЛІДКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ

R. Chemchykalenko,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of

International Business and Economic Theory Management,

V. N. Karazin Kharkiv National University

O. Yarmak,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of

Economic Theory and International Economics,

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

RESENTMENT IN UKRAINE'S RELATIONS WITH THE EUROPEAN UNION: CAUSES, CONSEQUENCES, AND OVERCOMING PERSPECTIVES

У статті досліджено проблему ресентименту в контексті відносин України з Європейським Союзом та його вплив на міжнародні економічні відносини. Підкреслюється, що, незважаючи на сприятливість співпраці з ЄС, реальність може виявитися складнішою через ресентимент, який може спричинити торгові бар'єри та обмеження у співпраці. Автори статті аналізують сутність ресентименту, його походження та вплив на економічні відносини, зосереджуючись на ролі цього явища в українсько-європейських відносинах. Зокрема, висвітлюється потреба в дослідженні цього явища для розвитку стратегій управління конфліктами та пошуку позитивної взаємодії. Автори вказують на недостатність досліджень щодо впливу ресентименту на економічні відносини, що відкриває шлях для подальших досліджень у цій області. Встановлено наявність залежності причин появи ресентименту від рівня зовнішньоторговельного сальдо в взаємовідносинах між країнами.

The article examines the problem of resentment in the context of Ukraine's relations with the European Union and its impact on international economic relations. It is emphasized that, despite the favorable nature of cooperation with the EU, the reality may turn out to be more difficult due to resentment, which may cause trade barriers and restrictions on cooperation.

The authors of the article analyze the essence of resentment, its origin and impact on economic relations, focusing on the role of this phenomenon in Ukrainian-European relations. It has been established that resentment in the economy is a psychological phenomenon defined by internal resentment or dissatisfaction, which can play an important role in the formation of economic strategies and interaction between economic subjects and is manifested in certain groups or social classes due to a feeling of injustice, inequality or failure in the economy and socio-economic relations.

Resentment in international economic relations has been found to be manifested through trade imbalances, currency manipulation and unfair trade

practices, which lead to aggravation of tensions between countries and lead to resentment between trading partners; disputes over tariffs, trade agreements and intellectual property rights - and as a result trade wars.

In particular, the need to study this phenomenon for the development of conflict management strategies and the search for positive interaction is highlighted. The authors point to a lack of research on the impact of resentment on economic relations, which opens the way for further research in this area. The presence of the dependence of the reasons for the emergence of resentment on the level of foreign trade balance in relations between countries was established.

At the same time, it was found that the formation of conflicts as the end point of resentment is more likely to cause the volume of disproportions in foreign trade relations than the fact of the absence of trade or exchange parities and the participation of individual participating countries in the relevant relations.

It was emphasized that an indispensable condition for the successful implementation of any variant of export potential development is the refusal of any manifestations of resentment in relations with all counterparties. At the same time, the country must make a rather difficult choice between revising its strategic directions in trade and politics, from exclusively focusing on the European market for complex products to a full or partial reorientation on the markets of the East and the global South, and developing strategies for Ukraine's integration into the economic chains of European business, even with a loss in the short term. a certain part of the income.

Ключові слова: *ресентимент, міжнародні економічні відносини, геополітика, євроінтеграція, міжнародне партнерство, конфлікти, економічні інтереси.*

Keywords: *ressentiment, international economic relations, geopolitics, European integration, international partnership, conflicts, economic interests.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Україна, як країна, що прагне зміцнити свої міжнародні зв'язки та глибше інтегруватися в світове співтовариство, зіткнулася з численними викликами та переосмисленням свого статусу під час взаємодії з Європейським Союзом (далі – ЄС). Одним із ключових аспектів цих відносин, що сьогодні привертає увагу дослідників та громадськості, є ресентимент – відчуття образи та невдоволення, яке може виникати у певних соціально-економічних та політичних контекстах.

Здавалося б, співпраця з ЄС мала б відкривати нові можливості для України та сприяти розвитку країни. Однак, реальність часто виявляється складнішою, а ресентимент може стати важливим фактором, що визначає динаміку цих відносин. Це відчуття може привести до збільшення торгових бар'єрів, обмежень у співпраці та загрожувати реалізації спільних проєктів. Такий негативний настрій може вплинути на інвестиційний клімат та здатність регіону приваблювати зарубіжних інвесторів.

Важливість розгляду ресентименту в відносинах України та ЄС полягає в розумінні механізмів виникнення та розвитку негативних почуттів серед урядів, бізнес-спільноти, населення та експертного співтовариства. Визначення факторів, які сприяють виникненню ресентименту, дозволяє розробити стратегії зменшення його впливу та уникнення подальших конфліктів. Крім того, аналіз ролі ресентименту в контексті економічних відносин може висвітлити небезпеки, пов'язані з можливими тарифними або торговельними обмеженнями.

З урахуванням сучасного стану розвитку світового господарства та його глобалізаційних викликів, дослідження ресентименту в контексті Україна-ЄС має на меті внести значний вклад у формування стійких та взаємовигідних відносин між сторонами. Розуміння головних аспектів цього явища дозволить розробляти не лише стратегії управління конфліктами, але й активно шукати

можливості позитивної взаємодії, сприяючи сталому економічному зростанню й соціальному розвитку обох сторін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В філософському плані проблема дослідження ресентименту є доволі усталеною. Так, зокрема, дослідженню проблеми ресентименту в побудові християнської, а згодом й сучасної буржуазної моралі, філософсько-психологічного підходу в дослідженні розвитку суспільства присвячено роботи С. К'єркегора, М. Шелера, Ф. Ніцше, Е. Гелнера, Г. Йонааса, К.-О. Апеля, В. Гьосле, Ф. Фукуями, К. Алексєєвої, С. Дацюка, О. Горбачової, Ю. Орлова та багатьох інших авторів.

Натомість вплив ресентименту на економічні, в тому числі зовнішньоекономічні відносини, недостатньо досліджений ні в Україні, ні за кордоном. Так, зокрема, є лише поодинокі згадування певних аспектів цієї проблеми в роботах Т. Пайккеті, Дж. Стігліцва, Б. Міланович, С. Дацюка В. Сперанського, А. Мирошника, котрі досліджували проблему зростання нерівності багатства та доходів у розвинених країнах, вплив глобалізації на нерівність та економічне зростання, що, однак, є недостатнім для вирішення цієї складної й багатоаспектної проблеми.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основна задача даного дослідження полягає в узагальненні сутності й ролі ресентименту в міжнародних економічних відносинах, а також визначенні наслідків ресентименту на взаємовідносини України з окремими країнами-членами ЄС та взагалі світової спільноти.

Виклад основного матеріалу дослідження. При цьому, зважаючи на складність досліджуваного явища, перш ніж визначитися з наслідками ресентименту на розбудову міжнародних економічних відносин між Україною та країнами-членами Європейського Союзу й перспективами його подолання, потрібно визначитися з самою сутністю даного терміну.

Так ресентимент – це психологічне явище, яке визначається внутрішньою ворожнечею або відчуттям образи, що виникає внаслідок сприйняття негативного ставлення або несправедливості. Існує думка, що даний термін має коріння в латинському слові «resentire», що означає «відчувати знову» й найбільшого поширення здобув в роботах в сфері психології та філософії. Однак, існує й протилежна думка щодо французького походження даного терміну [1, с. 188], що корінним чином не відрізняється від попереднього бачення, оскільки французька мова відноситься до романських мов, що пішли від латині.

Існує різночитання й щодо першого використання даного терміну. Зокрема, С. Дацюк стверджує, що вперше термін «ресентимент» (Ressentiment) було вжито в 1846 році С. К'еркегором в його роботі «Два віки: літературний огляд» [2]. Проте частіше започаткування використання даного терміну асоціюється з філософією Ф. Ніцше та подальшими розробками М. Шелера та А. Камю [3-5].

Натомість найскладнішою та найнеузгодженішою є проблема самої сутності даного явища, що знайшло відображення в численній кількості наукових публікацій з цього приводу.

Так, наприклад, Ю. Орлов сутність ресентименту вбачає в спрощенні світоглядної картини з явними індикаторами ворожості – об'єктами спрямування, концентрації та підтримування ненависті. На його думку, політика ресентименту знищує мислення й можливість існування такого явища як «демократія», оскільки остання «не може відбутися у суспільстві страху, ворожості й ненависті як провідних мотивацій соціальної активності» [6, с 141].

О. Горбачова під ресентиментом вбачає довготривалу психічну установку, яка є не стільки результатом повторюваних зовнішніх впливів, скільки наслідком систематичного витіснення самої можливості виходу (розрядки) «душевних порухів» та афектів (жага й імпульс помсти, ненависть, злоба,

зздрість, ворожість, підступність). На її думку, «це – депресивне переживання, яке неодмінно будується на внутрішньо ізольованому почутті власного безсилля» [1, с. 189].

Підставою виникнення ресентименту є озлобленість, визначена М. Шелером як самоотруєння, згубна секрція занадто тривалого безсилля.

В свою чергу Ф. Фукуяма звужує розуміння даного явища до потреби в гідності й політиці скривдженості.

Варто відзначити, що в численних публікаціях термін «ресентимент» підміняється такими поняттями як «образа», «злопам'ятність», «ворожість», «озлоблення», «неприйнятність», «страждання», «нещастя», що є некоректним підходом до сприйняття даної сутності, оскільки звужує це багатогранне явище лише до якогось його прояву. Тому ми погоджуємося з думкою С. Дацюка, що ресентимент – самодостатнє та надто глибоке явище щоб його підмінити словами, що характеризують лише якусь одну сторону даної проблеми [2]. Ресентимент – це комплексне поняття, що увібрало в себе ознаки всіх вищеназваних термінів.

Стосовно ж застосування досліджуваного терміну в соціальних відносинах та економічному житті необхідно відзначити, що окремі аспекти таких досліджень з'явилися тільки в останні роки й не набули ще достатнього розповсюдження.

На нашу думку, в контексті економіки ресентимент може виявлятися в формі невдоволення або негативного ставлення держав, групи людей або окремих осіб до економічних політик, розподілу ресурсів чи взаємодії з іншими економічними суб'єктами. При цьому він може впливати на споживчі вибори, інвестиційні рішення, взаємодію на ринках тощо. Враховуючи сучасну динаміку економічного ресентименту сьогодні надзвичайно актуально дослідити його вплив й на ефективність економічних процесів та соціальну стабільність, зокрема, в взаємовідносинах України та ЄС.

Отже, ресентимент в економіці – це психологічне явище, що визначається внутрішньою образою або невдоволеністю, яка може відігравати важливу роль у формуванні економічних стратегій та взаємодії між економічними суб'єктами й проявляється в певних груп чи суспільних класів через відчуття несправедливості, нерівності або невдач в економіці та соціально-економічних відносинах.

Натомість ресентимент в міжнародних економічних відносинах проявляється:

через торговельні дисбаланси, валютні маніпуляції та нечесну торговельну практику, що призводить до загострення напруженості між країнами й призводить до обурення між торговими партнерами;

суперечки щодо тарифів, торговельних угод і прав інтелектуальної власності – і як наслідок розв'язання торговельних воєн.

В подальшому економічний ресентимент починає перетинатися з геополітичною напругою, впливаючи на альянси, домовленості про безпеку та міжнародну співпрацю. Конкуруючі економічні інтереси можуть змусити країни проводити протекціоністську політику, створювати економічні блоки чи стратегічні партнерства для захисту своїх інтересів. Економічний ресентимент також може формувати уявлення про глобальне лідерство та впливати на динаміку влади в міжнародних інституціях і форумах.

В сучасній українській практиці ресентимент породжує низку проблем серед яких на мікро- й мезорівнях фахівці відзначають низьку соціально-економічну й політичну активність громадян, небажання брати відповідальність за себе й приймати рішення, неспроможність членів громад до солідарних дій, спрямованих на захист своїх прав, інтересів і досягнення спільних цілей розвитку громади, індивідуалізм й переважання власних інтересів над загальними, заздрість, споживацька психологія, аполітичність, зайва емоційність, критиканство тощо.

На міждержавному рівні ресентимент в україно-європейських

взаємовідносинах проявляється в викликах послів, торговельних війнах, політичних, соціокультурних і геополітичних конфліктах, а також призводить до конфліктів з третіми сторонами, зокрема, прагнення України до асоціації з ЄС асоціюють з повномасштабним військовим вторгненням в Україну північного сусіда. І все це потім знову відображається в тому числі й на економічній взаємодії нашої країни з країнами-членами ЄС.

В свою чергу сама поява ресентимету з боку України по відношенню до інших акторів світового економічного ринку, зокрема, країн-членів ЄС, є очікуваним й можливо чимось виправданим явищем (хоча, на нашу думку, ресентимент в взаємовідносинах є виключно негативним явищем з яким потрібно нам навчитися боротися). Так, зокрема, сам процес вступу України до ЄС відбувається в умовах складного геополітичного середовища та внутрішніх труднощів, що й спричинило появу відповідного явища.

Як відмічає Міністерство юстиції України [7], початкові офіційні наміри України інтегруватися до спільноти Європейського Союзу вперше було проголошено в Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України», хоча самі відносини між Україною та Європейським Союзом започатковані в грудні 1991 року з листа Міністра закордонних справ Нідерландів щодо офіційного визнання від імені ЄС незалежності України. Далі в 1998 році стратегічний курс України на європейську інтеграцію було підтверджено в Стратегії інтеграції України до ЄС, але цей процес зіткнувся з низкою бар'єрів.

Так, зокрема, деякі країни ЄС, наприклад, Нідерланди, Франція та Бельгія висловлювали обурення щодо можливості інтеграції України через недостатню боротьбу з корупцією й порушення прав людини. При цьому в 2016 році Нідерландами на референдумі було відхилено угоду про асоціацію між Україною та ЄС (хоча пізніше угода була ратифікована). Окремі країни-члени ЄС, зокрема, Німеччина та Франція затримували або блокували введення

безвізового режиму для громадян України. Також учасники ЄС використовували й продовжують використовувати політичний тиск на Україну, щоб змусити її приймати певні умови або проводити певні реформи, в тому числі й в сфері економічних взаємовідносин, й тут необхідно відзначити відповідні дії з боку Польщі, Угорщини, Словаччини, Чехії. Протиріччя в політичних баченнях історії та економічних інтересах сьогодні призвело практично до повного блокування поляками кордону, що має значні наслідки як для української, так і польської економіки. З огляду на обмеження в рамках даного дослідження не можна пригадати абсолютно всі конфлікти, але й цих прикладів, на нашу думку, досить щоб переконатися в нагальності вирішення даного питання.

Багато з цих конфліктів мають політичне забарвлення, проте думка про те, що політика – це лише агрегований прояв економіки, на нашу думку, сьогодні є як ніколи актуальною. При цьому, знову ж таки виключно на нашу суб'єктивну думку, кожна країна вправі й навіть зобов'язана дотримуватися переважно своїх, а не чужих інтересів. І тому варто об'єктивно подивитися на взаємовигідність нашої асоціації до економічної системи ЄС й за потреби подумати не над вимогами на зразок «дайте», «ви нам винні», «терміново прийміть нас до ЄС», а запропонувати іншим учасникам не тільки цього, але й багатьох інших економічних та військово-політичних об'єднань певні геополітичні компенсаторні механізми. І тут варто критикам такої думки нагадати, що саме Україна прагне приєднатися до ЄС, а не навпаки й тому передусім ми повинні подумати про взаємовигідність таких взаємовідносин. При цьому нами було висунуто гіпотезу про наявність певного взаємозв'язку між появою конфліктів як прояву економічного ресентименту й такими явищами як диспропорції в торгівельних відносинах, що в свою чергу відображається через такі показники як сальдо заборгованості, коефіцієнт паритету торгівлі (як співвідношення експорту до імпорту), обсяг

зовнішньоторговельного обороту та частка країни-учасника ЄС в ЗТО з цим об'єднанням країн.

Так, оцінюючи паритетність торговельних взаємовідносин України з ЄС в динаміці (табл. 1), можна відзначити, що за останні сім років позитивним торговельний баланс для України був лише в 2022 році (при цьому дані Дашборду щодо експорту та імпорту українських товарів, представленого на веб-порталі «Дія», свідчать що перевищення обсягів експорту над імпортом простежувалося лише протягом одного кварталу 2022 року, що, в свою чергу певним чином пов'язано з початком повномасштабного військового конфлікту в країні). Це звичайно створює додатковий тиск на економіку країни за рахунок негативного впливу на обсяги валютних резервів, дестимулювання економічного зростання, погіршення торговельного балансу країни тощо. Зрозуміло, що така ситуація в економічних взаємовідносинах як створює проблеми для економічної системи нашої країни, так й посилює градус ресентименту у взаємовідносинах з цим союзом.

Таблиця 1. Диспропорції в паритеті торговельних взаємовідносин України з ЄС

Період	Експорт, млн. дол. США	Імпорт, млн. дол. США	Сальдо, млн. дол. США	Коефіцієнт паритету торгівлі
2017	17082,63	21373,16	-4290,53	0,80
2018	19600,05	23634,13	-4034,08	0,83
2019	20161,59	24791,07	-4629,48	0,81
2020	17993,04	22994,54	-5001,50	0,78
2021	26848,48	29633,93	-2785,45	0,91
2022	27893,57	27333,23	560,34	1,02
2023	21293,88	29309,40	-8015,52	0,73

Джерело: сформовано авторами на основі [8, 9]

Натомість проведений нами аналіз, який спирається на дані щодо структури зовнішньоторговельного обороту України з країнами-членами ЄС в 2023 році й наявності в найближчій історичній ретроспективі (в межах сучасної історії розвитку незалежної України, тобто з 1991 року) економіко-політичних

конфліктів з країнами-членами ЄС, надав нам підстави стверджувати факт наявності певної залежності появи відповідних протиріч передусім від обсягу диспропорцій в зовнішньоторговельному обороту нашої країни з відповідними учасниками ЄС (табл. 2).

Таблиця 2. Залежність появи економіко-політичних конфліктів України з ЄС від рівня зовнішньоторговельних відносин, частки участі країни-учасника ЄС та дисбалансів зовнішньої торгівлі

Країни-члени ЄС	Експорт, млн. дол. США	Імпорт, млн. дол. США	Сальдо, млн. дол. США
Румунія	3521,09	1412,57	2108,52
Іспанія	1715,79	814,43	901,36
Нідерланди	1303,35	886,26	417,09
Португалія	203,77	64,11	139,66
Австрія	563,53	488,84	74,69
Мальта	62,91	7,32	55,59
Латвія	296,64	245,08	51,56
Кіпр	79,61	32,06	47,55
Хорватія	77,34	70,28	7,06
Люксембург	3,29	12,07	-8,78
Естонія	86,31	116,84	-30,53
Данія	192,51	223,55	-31,04
Ірландія	12,81	168,99	-156,18
Словенія	58,27	216,19	-157,92
Фінляндія	35,33	256,03	-220,7
Бельгія	319,08	593,8	-274,72
Угорщина	1123,66	1454,75	-331,09
Чехія	927,07	1530,67	-603,6
Швеція	68,31	693	-624,69
Литва	574,3	1216,91	-642,61
Словаччина	1009,1	1665,45	-656,35
Італія	1360,1	2052,98	-692,88
Греція	223,29	1129,99	-906,7
Франція	431,35	1578,75	-1147,4
Болгарія	817,53	1979,87	-1162,34
Польща	4394,69	5938,96	-1544,27
Німеччина	1832,87	4459,66	-2626,79

Джерело: сформовано авторами на підставі використання даних [8, 9]

При цьому, як видно з табл. 2, чим більше за модулем значення негативного сальдо зовнішньої торгівлі, тим більша ймовірність появи

конфліктних ситуацій з відповідними країнами. Так серед одинадцяти країн-лідерів за рівнем негативного сальдо ЗТО практично з усіма країнами були конфліктні ситуації.

Однак, й профіцитне сальдо ЗТО не гарантує відсутність появи конфліктних ситуацій, але в цьому сегменті все ж таки конфліктів налічується менше, ніж в сегменті країн з дефіцитним сальдо ЗТО. Така ситуація може опосередковано свідчити, що ініціаторами відповідних конфліктів може виявитися наша країна, оскільки передусім нам не вигідним є така диспропорція в ЗТО за якої обсяг імпорту перевищує обсяг експорту.

Натомість інша наша гіпотеза щодо існування залежності появи конфліктів в залежності від рівня коефіцієнту паритету торгівлі не справдилась (табл. 3), що свідчить про те, що сам факт дисбалансу між експортом і імпортом не настільки вагомий як міра цієї диспропорції.

При цьому варто також відзначити відсутність кореляції появи конфліктних ситуацій й від загального обсягу зовнішньоторговельного обороту з країнами та їх участі в ЗТО України з ЄС. Відповідно причинами конфліктів є нехтування економічними інтересами однієї з країн-учасниць зовнішньоторговельних відносин, й на жаль найчастіше конфлікти трапляються при нехтуванні саме українськими інтересами.

Також варто відзначити, що подібні дослідження не є абсолютно новими й в 2015 році Т. Власюк [10], наприклад, вже намагалася оцінити рівень паритетності торгівлі України з країнами ЄС за групами технологічності товарів для того, щоб досягати більш паритетної торгівлі та вирівнювати структурні характеристики торгівлі. При цьому нею було встановлено середньо-низько-технологічну спеціалізацію експортних поставок, проте не встановлено (скоріше за все й не передбачалося метою написання статті) факт залежності появи конфліктів в залежності від диспропорцій в торгівлі.

Таблиця 3. Залежність появи економіко-політичних конфліктів України з ЄС від рівня коефіцієнту паритету торгівлі

Країни-члени ЄС	Експорт	Імпорт	Коефіцієнт паритету торгівлі
Усього	21293,9	29309,41	0,73
Ірландія	12,81	168,99	0,08
Швеція	68,31	693	0,10
Фінляндія	35,33	256,03	0,14
Греція	223,29	1129,99	0,20
Словенія	58,27	216,19	0,27
Люксембург	3,29	12,07	0,27
Франція	431,35	1578,75	0,27
Німеччина	1832,87	4459,66	0,41
Болгарія	817,53	1979,87	0,41
Литва	574,3	1216,91	0,47
Бельгія	319,08	593,8	0,54
Чехія	927,07	1530,67	0,61
Словаччина	1009,1	1665,45	0,61
Італія	1360,1	2052,98	0,66
Естонія	86,31	116,84	0,74
Польща	4394,69	5938,96	0,74
Угорщина	1123,66	1454,75	0,77
Данія	192,51	223,55	0,86
Хорватія	77,34	70,28	1,10
Австрія	563,53	488,84	1,15
Латвія	296,64	245,08	1,21
Нідерланди	1303,35	886,26	1,47
Іспанія	1715,79	814,43	2,11
Кіпр	79,61	32,06	2,48
Румунія	3521,09	1412,57	2,49
Португалія	203,77	64,11	3,18
Мальта	62,91	7,32	8,59

Джерело: сформовано авторами на підставі використання даних [8, 9]

Натомість цікавим є факт високого рівня диспаритету в торгівлі низько- й середньо технологічною продукцією, зокрема, сільськогосподарською продукцією, яка сьогодні є «яблуком розбрату» в відносинах з нашими західними партнерами. Й це доволі зрозуміло, оскільки за обсягом експорту Україна входить до п'ятірки найбільших експортерів зернових у світі. Ми експортуємо $\frac{3}{4}$ від того, що виробляємо. Внутрішнє споживання зернових

становить лише 20-25% [11] й в структурі українського експорту цей товар значно випереджає всі інші позиції.

Натомість порівнявши структуру товарного експорту й топ скорочень ввізних мит ЄС на рівні товарних груп науковці помічають, що найвищий рівень середніх ставок ввізних мит ЄС застосовувався, перш за все, для сільськогосподарських та харчових товарів з України, зокрема, тютюнових виробів, цукру й кондитерських виробів, продуктів переробки овочів і фруктів, молока та молочних продуктів, а в найближчій перспективі це буде стосуватися ще й кукурудзи та феросплавів. Ці групи також включають товарні позиції, щодо яких діють тарифні квоти коли в межах квоти застосовуються нульові ставки ввізного мита, а поза квотою - ставки ввізного мита, визначені Митним тарифом ЄС.

Отже наші колеги з ЄС доволі зрозуміло захищають свої ринки від найбільш конкурентоздатної української аграрної продукції на яку сьогодні уряд країни як нам здається з огляду на структуру вітчизняного експорту робить головну ставку в розвитку економічної системи України.

Проте варто, перш за все, чесно собі відповісти на питання щодо можливості існування в нашій країні виключно аграрної моделі економіки й здатності країни одноосібно відстоювати власні інтереси, в тому числі й на європейському ринку. На сьогодні світ, й в тому числі ЄС, доволі фрагментовані й навіть в таких великих утвореннях як ЄС міноритарні гравці об'єднуються в «союзи за інтересам». Так, зокрема, наші сусіди Чехія, Угорщина, Польща та Словаччина для захисту спільних інтересів заснували Вишеградську групу (також відому як «Вишеградська четвірка»). Натомість наша країна самотійно намагається долучитися до даного об'єднання без підтримки членів ЄС та вступаючи в економічні конфлікти з інтересами інших учасників ЄС.

Щонайменше дискусійним є й можливість існування аграрної моделі економіки країни. В умовах обмеження логістичних можливостей нашої країни орієнтація на сировинну продукцію з низьким рівнем доданої вартості є доволі проблематичною.

Відповідно у нас є декілька варіантів вирішення даної проблеми, але неодмінною умовою для успішної реалізації будь-якого варіанту розвитку експортного потенціалу, на нашу думку, є відмова від будь-яких проявів ресентименту в відносинах з усіма контрагентами. Науковому середовищу та керівництву країни варто задуматися над розробкою заходів щодо недопущення поширення ресентименту як в економічному, так політичному й побутовому середовищах. Будь-які заклики до історичних ревізій (на зразок «Волинської різні» чи фашизму німців), введенні тотальних заборон ввезення окремих груп товарів чи послуг або щось на зразок цього мають обмежуватися на законодавчому рівні. Натомість варто розвивати толерантність як у нашому відношенні до зарубіжних контрагентів, так і з їх боку до вітчизняного бізнесу та країни в цілому.

В економічній площині варто відмовитися від вимог й спекуляцій на користь обґрунтування ідей щодо визначення чим ми можемо допомогти нашим майбутнім союзникам (мається на увазі іншим країнам ЄС) в підвищенні їх добробуту (при цьому не забуваючи про вітчизняні інтереси). Так сьогодні, до прикладу, в ЗМІ обмірковуються варіанти створення спільних ринків, реєстрації спільних підприємств в Польщі, Румунії, Болгарії чи Туреччині з метою більш глибокої переробки українських ресурсів, що має сприяти зменшенню бар'єру входження в тому силі й на зарубіжні ринки й вигідно міжнародним партнерам з огляду на посилення ролі таких союзів на світових товарних ринках, зокрема, азійському та африканському.

Що ж стосується варіантів розвитку подій, то на нашу думку, принципово їх всього два:

1. радикальний варіант, який передбачає перегляд стратегічних напрямків в торгівлі й політиці – від виключної орієнтації на високотехнологічний ринок складної продукції Європи до повної чи часткової переорієнтації на ринки Сходу та глобального Півдня (оскільки інші ринки з огляду на наше географічне розміщення менш привабливі). Однак, через низку причин цей варіант нам не уявляється реалістичним;

2. компромісний варіант – вироблення стратегій інтеграції України в економічні ланцюжки європейського бізнесу. При цьому варто скористатися історичними аналогіями, зокрема, «союзом вугілля та сталі», але сьогодні об'єднання українського бізнесу з європейським може допомогти вирішити трішки інші питання такі як заміна вичерпних енергоджерел за рахунок виробництва біопалива, впровадження більш високих екологічних стандартів за рахунок виробництва з сільськогосподарської продукції, зокрема, зернових таких продуктів як біополімерів, таких як полілактид (PLA), які використовуються у пакуванні та інших цілях, виробництва біопластику, кормів для тварин, різноманітних технічних матеріалів, таких як папір, картон, деревоцементні плити, вирощування бактерій та грибів, що використовуються у біотехнологічних та фармацевтичних процесах, виробництва різноманітних технічних рідин, таких як розчинники або екстракти тощо. Головне – донести до європейського бізнесу яку саме вигоду вони можуть отримати від експорту української продукції й довести власним бізнесменам, що настав час вибору або вкладати в бізнес кошти « в довгу» в створення відповідних, в т.ч. й спільних підприємств, або переходити в інші сегменти ринку.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, варто відзначити, що ресентимент в економічних відносинах України та ЄС – це вагомий стримуючий фактор в розвитку взаємовідносин цих гравців міжнародного ринку. При цьому сам термін «ресентимент» означає комплексне

поняття, що увібрало в себе ознаки таких термінів як: образа», «злопам'ятність», «ворожість», «озлоблення», «неприйнятність», «страждання», «нещастя» тощо.

В економіці ресентимент має розглядатися як психологічне явище, що визначається внутрішньою образою або невдоволеністю, яка може відігравати важливу роль у формуванні економічних стратегій та взаємодії між економічними суб'єктами й проявляється в певних груп чи суспільних класів через відчуття несправедливості, нерівності або невдач в економіці та соціально-економічних відносинах.

Як продемонстрував аналіз зовнішньоторговельних відносин України та країн-членів ЄС, основною причиною появи ресентименту в міжнародних економічних відносинах між цими учасниками взаємовідносин є дисбаланс в торгівлі. При цьому залежність появи конфліктів більшою мірою пов'язана з обсягом й напрямом дисбалансу: конфлікти частіше виникають з країнами з якими в нас негативний баланс зовнішньоторговельних відносин. Натомість обсяг зовнішньоторговельних відносин, участь країн-учасниць ЄС в загальному ЗТО чи значення відносного паритету в торгівлі є менш впливовими факторами, ніж сальдо ЗТО.

Зважаючи на вищевикладене авторами наголошено на тому, що неодмінною умовою для успішної реалізації будь-якого варіанту розвитку експортного потенціалу є відмова від будь-яких проявів ресентименту в відносинах з усіма контрагентами. При цьому країна має зробити доволі складний вибір між переглядом стратегічних напрямків в торгівлі й політиці від виключної орієнтації ринок складної продукції Європи до повної чи часткової переорієнтації на ринки Сходу та глобального Півдня та виробленням стратегій інтеграції України в економічні ланцюжки європейського бізнесу навіть з втратою в короткостроковій перспективі певної частини доходів.

Література

1. Горбачова О. В. Ресентимент як пояснювальнo-концептуальне поняття // Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 квітня 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 188-190.
2. Дацюк С. Усе зло – від ресентименту. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/6206047ca6715/> (дата звернення: 12.03.2024).
3. Мирошник А. Боротьба з ресентиментом українців як фактором послаблення національної ідентичності в умовах євроінтеграції // Україна – Європейський Союз: формат розвитку відносин у контексті російсько-української війни, гарантій безпеки та реінтеграції тимчасово окупованих територій: матеріали VIII Міжн. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 20 жовтня 2023 р.) / Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2023. С. 325-326.
4. Гелнер Е. Розум і культура. Х. : Акта, 2004. 295 с.
5. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. К. : Лібра, 2003. 248 с.
6. Орлов Ю. В. Ресентимент: шлях від жертвовності до злочинності. Вісник кримінологічної асоціації України. 2020. № 1(22). С. 140-151.
7. Історія становлення відносин Україна-ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es> (дата звернення: 12.03.2024).
8. Дашборд щодо експорту та імпорту українських товарів. URL: https://export.gov.ua/770-dashbord_shchodo_eksportu_ta_importu_ukraini (дата звернення: 12.03.2024).
9. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.03.2024).
10. Власюк Т. О. Особливості зовнішньоторговельних відносин України з ЄС: ризики та потенційні стимули. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Випуск 10, частина 1. С. 86-90.

11. Зерно на експорт: вимоги та стандарти. URL: <https://www.cherk-consumer.gov.ua/novyny/3734-zerno-na-eksport-vymohy-standarty> (дата звернення: 12.03.2024).

References

1. Horbachova, O. V. (2016), “Resentment as an explanatory and conceptual concept”, *Psykhologichni ta pedahohichni problemy profesijnoi osvity ta patriotychnoho vykhovannia personalu systemy MVS Ukrainy: materialy nauk.-prakt. konf.* [Psychological and pedagogical problems of professional education and patriotic education of the personnel of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine], Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine, 08.04.2016, pp. 188-190.

2. Datsiuk, S. (2022), “All evil comes from resentment“, available at: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/6206047ca6715/> (Accessed 12 March 2024).

3. Myroshnyk, A. (2023), “Struggle with resentment of Ukrainians as a factor in the weakening of national identity in the conditions of European integration”, *Ukraina – Yevropejs'kyj Soiuz: format rozvytku vidnosyn u konteksti rosijs'ko-ukrains'koi vijny, harantij bezpeky ta reintehratsii tymchasovo okupovanykh terytorij: materialy VIII Mizhn. nauk.-prakt. konf.* [Ukraine – European Union: the format of the development of relations in the context of the Russian-Ukrainian war, security guarantees and reintegration of temporarily occupied territories: materials VIII International science and practice conf.], Uzhhorod National University, Ukraine, 20.10.2023, pp. 325-326.

4. Gelner, E. (2004), *Rozum i kultura* [Mind and culture], Akta, Kharkiv, Ukraine.

5. Hosle, V. (2003), *Praktychna filosofii v suchasnomu sviti* [Practical philosophy in the modern world], Libra, Kyiv, Ukraine.

6. Orlov, Yu. V. (2020), “Resentment: the path from sacrifice to crime”, *Visnyk*

kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy, vol. 1(22), pp. 140–151.

7. The official site of Ministry of Justice of Ukraine (2024), “The history of the formation of Ukraine-EU relations“, available at: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-standovlennya-vidnosin-ukraina-es> (Accessed 12 March 2024).

8. Web portal Diia (2024), “Dashboard on the export and import of Ukrainian goods“, available at: https://export.gov.ua/770-dashbord_shchodo_eksportu_ta_importu_ukraini (Accessed 12 March 2024).

9. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2011), “International economic activity and balance of payments“, available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 12 March 2024).

10. Vlasiuk, T. O. (2016), “Peculiarities of Ukraine's foreign trade relations with the EU: risks and potential incentives“, *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 10, pp. 86–90.

11. The official site of The head office of the State Production and Consumer Service in Cherkasy region (2024), “Grain for export: requirements and standards“, available at: <https://www.cherk-consumer.gov.ua/novyny/3734-zerno-na-eksport-vymohy-standarty> (Accessed 12 March 2024).

Стаття надійшла до редакції 13.03.2024 р.